

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА**ВОЙТОВИЧ І. І.,**

кандидат юридичних наук, суддя

(Херсонський окружний адміністративний суд)

УДК 343.13

**УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ
КЛОПОТАННЯ ПРО НАКЛАДЕННЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ**

Стаття присвячена дослідженню вимог до форми і змісту ухвал слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення. Із урахуванням норм кримінального процесуального закону й теоретичних положень досліджуються вимоги законності, обґрунтованості та вмотивованості в частині їх застосування до вказаних ухвал. Визначаються вимоги до змісту вступної, мотивувальної й резолютивної частин цих ухвал слідчого судді.

Ключові слова: грошове стягнення, накладення грошового стягнення, ухвала, слідчий суддя.

Статья посвящена исследованию требований к форме и содержанию определенных следственным судьей о наложении денежного взыскания и отказе в удовлетворении ходатайства следователя, прокурора о наложении денежного взыскания. С учетом норм уголовного процессуального закона и теоретических положений исследуются требования законности, обоснованности и мотивированности в части их применения к указанным определениям. Устанавливаются требования к содержанию вступительной, мотивировочной и резолютивной частей данных определений следственным судьей.

Ключевые слова: денежное взыскание, наложение денежного взыскания, определение, следственный судья.

The article is dedicated to the consideration of requirements to form and content of decisions of the investigating judge about imposition of monetary penalty and about refusal to petition for the imposition of monetary penalty. Based on the results of the analysis of the rules of criminal procedural law and theoretical positions the requirements of legality, validity and motivation in the part of their application to these decisions investigated. The requirements to the content of introduction, motivation and resolution parts of these decisions of investigating judge defined.

Key words: monetary penalty, imposition of monetary penalty, decision, investigating judge.

Вступ. Визначаючи систему заходів забезпечення кримінального провадження, норми кримінального процесуального закону зараховують до них грошове стягнення (п. 2 ч. 2 ст. 131 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)), процесуальний зміст якого полягає в накладенні в передбачених КПК України випадках на учасників кримінального провадження обов'язку сплатити визначену ухвалою слідчого судді, суду суму коштів за невиконання ними процесуальних обов'язків. Виходячи з необхідності забезпечення дієвості грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження, законодавець закріплює в нормах кримінального процесуального закону порядок його накладення, у структурі якого доцільно виділити такі етапи: 1) ініціювання питання про накладення грошового стягнення (за клопотанням слідчого, прокурора або за власної ініціативи слідчого судді, суду); 2) розгляд цього



питання слідчим суддею, судом і його вирішення ухвалою про накладення грошового стягнення або відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення; 3) у разі постановлення ухвали про накладення грошового стягнення її виконання.

Дослідженню теоретичних і практичних проблем накладення грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження присвячена значна увага як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, указані питання розглядають у своїх працях М. Гафізов, І. Гловюк, Н. Карпов, С. Ковальчук, Ю. Кузовенкова, А. Штанько й інші вчені. Проте порядок розгляду та вирішення слідчим суддею, судом питання про накладення грошового стягнення розглядається в юридичній літературі недостатньо повно, а вимоги до форми і змісту ухвали слідчого судді, суду за результатами розгляду цього питання взагалі не були предметом самостійного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження вимог до форми і змісту ухвал слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення.

Результати дослідження. Під час досудового розслідування питання про накладення на учасника кримінального провадження грошового стягнення вирішується ухвалою слідчого судді. Як випливає зі змісту ч. 3 ст. 146 КПК України, слідчий суддя за результатами розгляду вказаного клопотання вправі постановити ухвалу про таке: 1) накладення грошового стягнення на учасника кримінального провадження; 2) відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення.

Ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення мають відповідати загальним вимогам до судових рішень, закріпленим ст. 370 КПК України, і спеціальним вимогам до змісту ухвал, визначеним ч. 1 ст. 372 КПК України.

Виходячи із загальних вимог до судових рішень, ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення повинні бути законними, обґрунтованими й умотивованими (ч. 1 ст. 370 КПК України).

У контексті дослідження ухвал як одного з видів судових рішень (ч. 2 ст. 369 КПК України) і з урахуванням норми ч. 2 ст. 370 КПК України зміст вимоги законності полягає в тому, що ухвали підлягають постановленню компетентним слідчим суддею згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених нормами кримінального процесуального закону. Аналіз норм п. 18 ч. 2 ст. 3 і ч. 2 ст. 132 КПК України, які визначають поняття слідчого судді й установлюють його компетенцію щодо розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, дає змогу стверджувати, що компетентним щодо вирішування питання про накладення грошового стягнення є слідчий суддя місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Вимога дотримання норм матеріального права в контексті дослідження законності вказаних ухвал слідчого судді може бути поширена виключно на застосування при постановленні ухвали про накладення грошового стягнення норм Закону України «Про Державний бюджет» на поточний рік у частині визначення розміру мінімальної заробітної плати. Вимога дотримання норм процесуального права передбачає, що ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення повинні бути постановлені з чітким і неухильним дотриманням норм КПК України, які визначають загальні положення застосування заходів забезпечення кримінального провадження (ст. 131 і 132 КПК України), закріплюють підстави й порядок накладення грошового стягнення (ст. ст. 144–146 КПК України), установлюють загальні вимоги до судових рішень і спеціальні вимоги до змісту ухвал (ст. 370 і ч. 1 ст. 372 КПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 370 КПК України, обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, досліджені під час судового розгляду й оцінені судом відповідно до ст. 94 КПК України. Хоча в указаній нормі відсутня вказівка щодо поширення вимоги обґрунтованості на ухвали слідчого судді, проте вона повною мірою стосується постановлених ним ухвал, оскільки ґрунтується на вимогах нормативного змісту засади безпосередності дослідження показань, речей і документів (п. 16 ст. 7 і ст. 23 КПК України). Як обґрунтовано відзначає О.Г. Дехтяр, «прийняття слідчим суддею процесуальних рішень також здійснюється на підставі оцінки особисто сприйнятих ним у судовому засіданні пояснень, речей і документів. Хоча слідчий суддя не здійснює безпосереднього дослідження усіх доказів, наявних на момент постановлення ним того або іншого процесуального рішення, проте



на підставі особистого сприйняття пояснень, речей і документів повинен встановити їх достатність для його постановлення» [2, с. 104]. Більше того, про поширення вимоги обґрунтованості на ухвали слідчого судді свідчить і норма п. 2 ч. 1 ст. 372 КПК України, який передбачає зазначення в мотивувальній частині ухвали встановлених обставин із посиланням на докази, та ч. 1 ст. 94 КПК України, яка зараховує слідчого суддю до суб'єктів оцінювання доказів.

Як передбачає ч. 4 ст. 370 КПК України, умотивованим є рішення, у якому наведені належні й достатні мотиви та підстави його ухвалення. Вимога вмотивованості конкретизується нормами п. 2 ч. 1 ст. 372 КПК України, які накладають на слідчого суддю обов'язок зазначати в мотивувальній частині ухвали мотиви, з яких він виходив при її постановленні, та мотиви неврахування окремих доказів. За відсутності мотивування прийнятого судового рішення, як указує В.В. Вапнярчук, оцінити його обґрунтованість в умовах опосередкованого порядку контрольно-перевірної діяльності неможливо [1, с. 137].

Ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення підлягають оформленню як окремого процесуального рішення й з огляду на норму ч. 1 ст. 372 КПК України складаються з трьох частин: вступної, мотивувальної та резолютивної.

Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 372 КПК України, у вступній частині ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення або відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення вказується таке: 1) дата й місце її постановлення; 2) назва і склад суду, прізвище, ім'я по батькові секретаря судового засідання; 3) найменування (номер) кримінального провадження; 4) прізвище, ім'я по батькові підозрюваного, рік, місяць і дата його народження, місце народження й місце проживання; 5) закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа; 6) відомості про сторони кримінального провадження та інших учасників судового засідання.

З урахуванням норми ч. 1 ст. 372 КПК України і сформованої судової практики в мотивувальній частині вказаних ухвал зазначається таке: 1) сутність питання, що вирішується ухвалою, і за чиєї ініціативи воно розглядається; 2) установлені слідчим суддею обставини з посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів; 3) мотиви, з яких слідчий суддя виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався.

Зокрема, у мотивувальній частині ухвали про накладення грошового стягнення слідчий суддя повинен: 1) навести відомості про процесуальний статус учасника кримінального провадження, про накладення грошового стягнення на якого заявлене клопотання або на якого грошове стягнення накладається за ініціативи слідчого судді, його прізвище, ім'я, по батькові; 2) якщо грошове стягнення накладається за клопотанням слідчого, прокурора, зазначити його посаду та прізвище, ім'я по батькові; 3) указати процесуальний обов'язок, який було покладено на учасника кримінального провадження та викласти обставини, які підтверджують факт його покладення; 4) навести обставини, за яких учасник кримінального провадження не виконав покладений на нього обов'язок; 5) викласти відомості, які підтверджують невиконання ним процесуального обов'язку без поважних причин; 6) визначити розмір грошового стягнення із посиланням на обставини, які впливають на його визначення; 7) навести норми закону, якими слідчий суддя керувався при постановленні ухвали про накладення грошового стягнення.

Визначаючи розмір грошового стягнення, слідчий суддя має навести його в національній грошовій валюті з указівкою на його еквівалент у мінімальних розмірах заробітної плати. При цьому доцільним є посилання в мотивувальній частині ухвали про накладення грошового стягнення на норму Закону України «Про Державний бюджет» на поточний рік, яка встановлює розмір мінімальної заробітної плати, що діє на момент постановлення ухвали.

У мотивувальній частині ухвали про відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення слідчий суддя повинен: 1) навести відомості про процесуальний статус учасника кримінального провадження, про накладення грошового стягнення на якого заявлене клопотання, його прізвище, ім'я по батькові; 2) зазначити посаду та прізвище, ім'я по батькові слідчого, прокурора, за клопотанням якого застосовується цей захід забезпечення кримінального провадження; 3) указати процесуальний обов'язок, який, виходячи зі змісту клопотання слідчого, прокурора, було покладено на учасника кримінального провадження; 4) викласти обставини, які спростовують факт його покладення або свідчать про неналежне повідомлення учасника кримінального провадження про час і місце прибуття або недотримання процесуальних строків здійснення такого повідомлення; 5) навести обставини, які свідчать про поважність причин невиконання учасником кримінального провадження покладеного на нього



процесуального обов'язку; 6) навести норми закону, якими слідчий суддя керувався при постановленні ухвали про відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення.

Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 372 КПК України, у резолютивній частині ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення або відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення наводиться таке: 1) висновки суду; 2) указівка про направлення ухвали для виконання; 3) указівка про можливість подання учасником кримінального провадження, на якого накладено грошове стягнення та який не був присутній під час розгляду цього питання слідчим суддею, клопотання про скасування ухвали про накладення на нього грошового стягнення; 4) указівка на неможливість оскарження ухвали.

При цьому у висновках слідчого судді відображається рішення про накладення грошового стягнення або відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення. У разі накладення грошового стягнення резолютивна частина ухвали слідчого судді повинна: 1) містити вказівку на процесуальний статус учасника кримінального провадження, щодо якого застосовується цей захід забезпечення кримінального провадження, його прізвище, ім'я по батькові; 2) визначити розмір грошового стягнення, який на нього накладається, у національній грошовій валюті з указівкою на його еквівалент у мінімальних розмірах заробітної плати; 3) містити вказівку на процесуальний обов'язок, за невиконання якого накладається грошове стягнення. У разі відмови в накладенні грошового стягнення резолютивна частина ухвали слідчого судді повинна містити рішення про відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення.

Вимога норми ч. 1 ст. 372 КПК України, яка закріплює необхідність відображення в резолютивній частині ухвали слідчого судді строку й порядку набрання ухвалою законної сили, не може бути застосована до ухвал про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення, оскільки вони набирають законної сили з моменту її оголошення (ч. 5 ст. 532 КПК України), а тому при їх постановленні слідчий суддя не може встановлювати строк і порядок набрання нею чинності.

Крім того, стосовно резолютивної частини ухвал про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення не може бути застосована й викладена в Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 05.04.2013 р. № 223-558/0/4-13 загальна рекомендація щодо наведення в ухвалі слідчого судді про задоволення клопотання щодо застосування заходу забезпечення кримінального провадження строку її дії [3], оскільки вона стосується лише випадків, за яких нормами кримінального процесуального закону закріплюється граничний строк застосування заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад запобіжних заходів, арешту майна, тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасового доступу до речей і документів). У таких випадках, як указується в наведеному Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, «сплив строку дії ухвали про застосування заходу забезпечення кримінального провадження свідчить про припинення цього заходу забезпечення та поновлення прав і свобод особи, щодо якої він застосовувався або інтересів якої стосувався» [3]. Водночас ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення є обов'язковою до моменту її виконання або скасування в порядку, передбаченому ст. 147 КПК України.

Висновки. Ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення мають відповідати загальним вимогам до судових рішень, закріпленим ст. 370 КПК України, і спеціальним вимогам до змісту ухвал, визначеним ч. 1 ст. 372 КПК України. Виняток із цього становлять вимоги норми ч. 1 ст. 372 КПК України щодо необхідності відображення в резолютивній частині вказаних ухвал строку й порядку набрання ними законної сили, оскільки з огляду на норму ч. 5 ст. 532 КПК України ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення набирають законної сили з моменту оголошення.

Дотримання визначених ст. 370 і ч. 1 ст. 372 КПК України вимог до форми і змісту ухвал як виду судових рішень не лише свідчить про законність, обґрунтованість і вмотивованість ухвал слідчого судді про накладення грошового стягнення та відмову в задоволенні клопотання слідчо-



го, прокурора про накладення грошового стягнення, а й дає змогу в разі розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення перевірити відповідність викладених у ній висновків наявним у матеріалах кримінального провадження правовим позиціям слідчого судді, який постановив цю ухвалу, та учасників кримінального провадження, зокрема слідчого, прокурора, який заявив клопотання, й особи, щодо якої застосовано вказаний захід забезпечення кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Вапнярчук В.В. Зміст доказової діяльності суду у кримінальному провадженні / В.В. Вапнярчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 1. – Том 3. – С. 134–138.
2. Дехтяр О.Г. Засада безпосередності дослідження показань, речей і документів та її реалізація у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О.Г. Дехтяр. – Одеса, 2013. – 231 с.
3. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 р. № 223-558/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>.

КОВАЛЬЧУК С. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

заступник директора

(Прикарпатський юридичний інститут

Національного університету

«Одеська юридична академія»)

УДК 343.14

УЧАСТЬ СТОРОНИ ЗАХИСТУ У ФОРМУВАННІ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Стаття присвячена дослідженню теоретико-правових і практичних основ участі сторони захисту у формуванні речових доказів. Із урахуванням теоретичних положень і судової практики визначається дієвість нормативно закріплених способів участі підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника й законного представника у формуванні речових доказів.

Ключові слова: *речі, докази, речові докази, формування речових доказів, сторона захисту.*

Статья посвящена исследованию теоретико-правовых и практических основ участия стороны защиты в формировании вещественных доказательств. С учетом теоретических положений и судебной практики определяется действенность нормативно закрепленных способов участия подозреваемого, обвиняемого, их защитника и законного представителя в формировании вещественных доказательств.

Ключевые слова: *вещи, доказательства, вещественные доказательства, формирование вещественных доказательств, сторона защиты.*

The article is dedicated to the consideration of theoretical, law and practical foundations of defense side in formation of material proofs. Based on the results of the analysis of the theoretical positions and juridical practice the effectiveness of regulatory fixed methods of participate of suspect, accused, his defender and legal representative in formation of material proofs justified.

Key words: *objects, proofs, material proofs, formation of material proofs, defense side.*

